

Ptolemaios: Cosmographia

Bogen

Ptolemaeos, Claudius: Cosmographia. A Jacobo Angelo translata, et a Nicolao Germano edita. Registrum. De locis et mirabilibus mundi

1486. 1 bd., kort

Ulm : Johann Reger for Justus de Albano, 1486

Sprog: Latin

Bogen er den ene af skolens i alt fem inkunabler, d.v.s. bøger trykt før 1501. Men hvor de øvrige inkunabler har hørt til skolen helt tilbage fra starten i 1500-tallet, kom Ptolemaios' værk først i skolens eje i 1856. Vi ved ikke hvor og hvorfor den blev anskaffet, om den blev købt – og i så fald til hvilken pris – eller skænket til skolen som gave. Man har spekuleret på, at man i 1800-tallet særligt interesserede sig for de antikke stednavne i det nordtyske område, der angiveligt skulle kunne sige noget om dette områdes germanske eller nordiske oprindelse og dermed bruges som argument i den nationale konflikt mellem dansk og tysk.

Skolens Ptolemaios-eksemplar blev trykt 1486 men findes i flere andre udgaver, også i Danmark. Enestående ved skolens eksemplar er derimod, at det indtil 1963 rummede et særdeles velbevaret vej kort over Centraleuropa fra ca. 1490, der p.g.a. sin store sjældenhed blev overført til Det Kongelige Biblioteks kortsamling i København.

I 1986, da katedralskolens Ptolemaios-eksemplar fyldte 500 år, blev det gjort til genstand for en videnskabelig afhandling i *Haderslev-Samfundets Årsskrift* af forskningsbibliotekar Ib Kejlbo, København.

Forfatteren

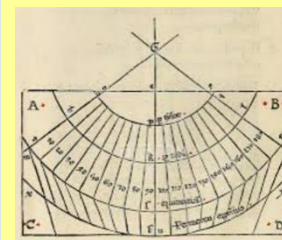
Claiuos Ptolemaios var en af oldtidens største astronomer og geografer. Han levede i Romerrigets storhedstid omkr. 150 e.Kr. Som så mange andre af antikkens store videnskabsmænd var han græsk af oprindelse, men boede det meste af sit liv i byen Alexandria i det nuværende Ægypten.

Ptolemaios' projekt var både meget enkelt og meget banebrydende. Hans ambition var at lave en VERDENSBESKRIVELSE, intet mindre. Selve bogens titel er sammensat af de to græske ord **cosmos** (verden) og **graphia** (beskrivelse). Udfordringen bestod ikke mindst i at beskrive verden så tilnærmelsesvist korrekt som muligt ud fra konkrete observationer og målinger – og ikke ud fra religiøse eller litterære forestillinger. Her kom Ptolemaios' evner som astronom og matematiker for alvor til deres ret. Bl.a. var han klar over, at jorden var rund, og han havde – takket være sine præcise astronomiske målinger – en ud fra sin tids forudsætninger forbløffende klar forestilling om f.eks. jordens omkreds.

At han også var **geograf**, afspejler sig ikke mindst i, at han baserede sine kort på store mængder data om lande, byer, bjerge, floder o.s.v. i den dengang kendte verden. Hans kilder hertil var dels allerede kendte observationer, dels den viden, købmænd og andre rejsende kunne bidrage med, navnlig om Romerrigets udkantsområder, f.eks. det, der i dag er Danmark.

Baggrunden

Først og fremmest er Ptolemaios værk et enestående eksempel på, hvad **antikkens** videnskab formåede, og hvad denne videnskab kom til at betyde for eftertiden. Hans værk er systematisk bygget op over flg. tre

hovedafsnit:

1. En videnskabelig afhandling om **KORTPROJEKTION**
2. En fortegnelse over ca. 8.000 **STEDNAVNE**, hver forsynet med **BREDDE- OG LÆNGDEANGIVELSE**
3. En række **KORT**, dels over verden som helhed, dels over udvalgte regioner.

Cosmographia gav derved en af de tidligste anvisninger på, hvordan man matematisk afbilder en tredimensional figur (en **globus**) på et todimensionalt papir (et **atlas**).

Cosmographia fik en særdeles lang levetid i den lærde verden. Helt op i 1700-tallet, da **trigonometrisk landopmåling** blev taget i brug, blev man ved med at tage udgangspunkt i Ptolemaios' kort fra **oldtiden**, selv om man naturligvis i mellemtiden havde fået særdeles meget ny viden – tænk bare på de store geografiske opdagelser i **14-1500-tallet** (f.eks. **Columbus**).